

לשנוא גם את אשר אהבנו

משפחה ולאומיות בשירת
אורי צבי גרינברג

אורית מיטל

אוניברסיטת תל-אביב

והקיבוץ המאוחד, תשע"ח | 358 עמ'

"למה התכוון המשורר", שואלת הקלישאה. הפרשנות הפסיכואנליטית של הספרות מנסה לברר דבר קצת אחר: למה לא-התכוון המשורר. כלומר, מה הוא אומר בשיריו באופן לא-דווקא מודע. בשימוש לא-מידתי בכלים הללו, בחסות מסך הערפל שמספקים הוגים כלאקאן ודרידה, ז'יז'ק וקריסטבה ומילים כגון רצח-אב, איווי והתענגות, עלולה פרשנות כזו לייחס למשורר את מה שהוא התכוון-שלא. הפרשן הפסיכואנליטי הנבון והפורה הוא זה הנעזר במכשירים ובתיאוריות הללו בלי להתכחש לתוכנו המכוון והגלוי של הטקסט, ובלי להזניח את כלי העבודה שמעמידות לרשותו אסכולות מסורתיות יותר – כגון הקריאה הצמודה, הקשב הלשוני הזהיר והמודע למקורות שהיוצר הכיר, והמחקר הארכיוני החושף את ההקשר שהיצירה נולדה בו.

ישנם משוררים המשוועים במיוחד לפרשנות כזו: כאלה שכתביהם רבים, חסרי מעצורים, סותרים לפעמים את עצמם למראית עין, זרועים בתעלומות ובסמלים לא מפוענחים. אורי צבי גרינברג הוא כזה במובהק; בזאת ייווכח כל מי שיקרא בכרכי שיריו ולא יסתפק בסטריאוטיפ של משורר פוליטי קיצוני המודבק לו. לכן, טוב שנפל בידיה של אורית מיטל: פרשנית פסיכואנליטית מהסוג

הספרות הקיבוצית בזמנו, אך במאמרים מתגלה בהם רובד סמלי עבה ואבחנות עקרוניות מעמיקות על הקיום היהודי המתחדש בארץ ישראל.

הספר מעלה את לוז הסופר למודעות קוראיו, מציג בפניהם את יצירותיו המרכזיות ופורס לפניהם דברי פרשנות; אך דומה שהוא יעניין אותם יותר כאשר ישובו אליו לאחר קריאת היצירות המדוברות בו. המעיין בספר תוהה אם כותרת המשנה המדברת על "מבחר מאמרים" מדויקת, כי ההרגשה היא שכל מה שיש – נכנס. לא שנכנסו מאמרים לא ראויים; אבל המאמרים חופפים בחלקיהם זה לזה, במידה ההופכת את הספר לבלתי-מתאים לקריאה רצופה, ורוב רובם הם פרי עטן של אותן שתי חוקרות חדות אבחנה וטובות עין, תלמידותיו לשעבר של לוז רבקה שאול בן-צבי ואביבה מהלו (עוד מאמרים קצרים אחדים כתב עלי אלון, ויתרת הספר היא מאמר אחד של זיוה שמיר ורסיסים מאת מחברים אחרים).

אך אולי גם בכך מגשים הספר ייעוד של פתח תיקון: חוקרים פוטנציאליים יתרשמו שהמחקר ביצירת לוז מועט, שיש בשדה הזה מקום לעוד הרבה מחרשות – ויפשילו שרוולים.

צ"א

הלא-דוגמטי.

וחסר. הקורא בספר משתכנע שאצ"ג כלל לא ניסה להסתיר זאת: הוא אומר את הדברים בבירור, ואנו מחמיצים אותם בשל התפיסות המוקדמות הפשטניות שאנו מביאים איתנו מעולמנו הפוליטי ומתוך הנטייה שלנו להקשיב למשורר כשהוא צועק וחד-משמעי.

המודל והקריאה של מיטל אינם המפתח לכל מנעולי תעלומותיה של שירת אצ"ג. הם גם לא מתיימרים לכך. פה ושם, בכמה מאולמות היכל השירה הזו, אפילו נדמה שהם מחמיצים את העיקר, פותחים רק מנעול צדדי. ועדיין, זהו מפתח מאסטר.

צ"א

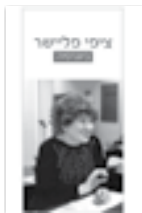
יצירת אצ"ג משתרעת על פני עשורים רבים וסגנונות משתנים, ומבטאת אישיות יוצרת שהיא בעלת מרכז כובד יציב ובכל זאת עוברת תהליכי השתנות בתפיסת עולמה ובחוויה הקיומית שלה. יש בה שניות בין פוליטיות תקיפה לבין ליריות של נפש מפרפרת המסרבת לנקודות האחיזה המקובלות. דורות של חוקרים שניסו להבין את טיב השניות הזו והיחסים בין חלקיה ניפצו אליה את ראשיהם. מיטל מצליחה, בעזרת פרדיגמת-על אחת שאבחנה בכל הקורפוס האצ"גי, להחזיר את האחדות אל כל אגפיה של השירה הזו, ולהבין כך לעומק את סירובו של המשורר להבחין בין הפוליטי ללירי בשירתו.

זוהי הפרדיגמה המשפחתית – שמפתיע לראות כמה ספוגה בה יצירתו של המשורר לכל גוניה. כך, למשל, האל מזוהה עם האב, הנבואה עם היות-בנו, ארץ ישראל וגם הגולה עם האימהות שהיחס אליה עובר לא-פעם את הגבול המקובל, ועוד. פרדיגמה זו מזמינה ממש את כלי הניתוח הפסיכואנליטיים והסטרוקטורליסטיים שבידי מיטל. ביצירות שונות, בתקופות שונות, מתחוללים שינויים קיצוניים במודל המשפחתי הזה, אך זה בדיוק העניין: המודל, שעיצומו נשאר על כנו כל הזמן, מקל על אבחון השינויים עצמם.

מיטל מראה כך כיצד גם תפיסתו המדינית-חברתית של המשורר המובעת בשירתו הפוליטית צומחת מאותם יסודות המאפיינים את יצירתו הלירית-אישית. יסודות של קריאת תיגר על גבולות ומוסכמות וטאבואים, ושל קושי להתביית ולמצוא מנוחה והעדפת המצב התמידי של כיסופים

ציפי פליישר: ביוגרפיה

עורך: אורי גולומב
הקיבוץ המאוחד, 2018
360 עמ'

ציפי פליישר שייכת לסגל-העל של המלחינים בישראל. היא תופעה ייחודית, לא רק בהיותה המלחינה-האישה הראשונה בישראל שזכתה להכרה בינלאומית ולקרריירה בין-יבשתית – אלא גם בחיבורים הייחודיים שהיא מגלמת ביצירתה ובאישיותה.

חיבור אחד הוא בין הפופולרי לאמנותי הגבוה. היא התחילה במוזיקה קלה וכתבה את המחזמר 'עלי כינור', ואז עברה למוזיקה קונצרטית ויצרה שורה של סימפוניות, אופרות ועוד – תוך שהיא מייעדת את חלקם לילדים, מחברת את הכלים הכבדים של המוזיקה המודרנית הבלתי-נגישה עם מסורות עממיות ועוסקת במקביל בחקר